

Betlehemstjernen

Af Hartvig Wagner

Af flere grunde må år 7 før vor tidsregnings begyndelse anses for at være Jesu fødselsår.

Astronomisk begivenhed

Netop det år indtraf et påfaldende skue på stjernehimlen. Om efteråret år 8 f.Kr. har det stået klart for alle, der dengang fulgte himmellegemernes bevægelser, at planeten Jupiter stiledede mod et møde med den langsommere planet Saturn i Fiskenes stjernebillede i løbet af det kommende forår.

Indtil midten af februar år 7 kunne Saturn endnu ses lavt i vest lige efter solnedgang. Derpå er den blevet „indhentet“ af solen og gjort usynlig i dens stærke lys.

Men i begyndelsen af april har solen i sin østgående bane i forhold til stjernerne fjernet sig så meget fra Saturn, at denne akkurat lige har kunnet skimtes lavt i øst i morgenrøden inden solopgang. Og da den således på ny bliver synlig, er den nået ind i Fiskenes stjernebillede og samtidig omtrent indhentet af Jupiter.

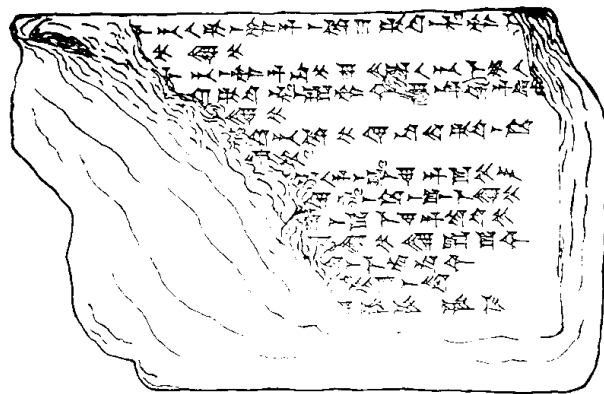
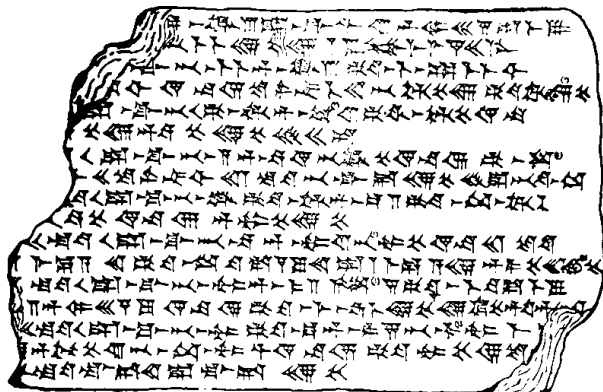
Et iøjnefaldende stjernepar

Herefter har de to planeter stået på stjernehimlen som et meget iøjnefaldende „stjernepar“ i ca. 7 måneder, idet de begge har beskrevet en sløjfeformet bevægelse lige over hinanden med Jupiter øverst. Derved er de tre gange kommet hinanden påfaldende nær omkring 1.6., 26.9. og 5.12. Der forløber hele 794 år mellem et ganske tilsvarende møde, en såkaldt konjunktion, i samme område af stjernehimlen.

Betænk vi, hvor stor en rolle, man i oldtiden tillagde planeternes stilling, må denne konjunktion have været en meget opsigtsvækkende begivenhed.

Planetkalender fundet

Astronomisk forskning og arkæologiske fund

Aftegning af den stjernealmanak, der var fundet ved Sippar i Mesopotamien, og som omtaler den særlige konjunktion.

bekræfter dette. En særlig interesse knytter sig til en lertavle med kileskrift, fundet i byen Sippar ved Eufratfloden, centret for datidens astronomiske videnskab. Tavlen er en forudberegnet planetkalender for året 7. Alle vigtige planetbevægelser er forud angivet med nøjagtig oplysning om måned og dag. Den forestående konjunktion mellem Saturn og Jupiter er udtrykkelig omtalt som det kommende års astronomiske hovedbegivenhed.

Det, der gør konjunktionen i år 7 særlig interessant, er den betydning, man i oldtiden tillagde netop de to planeter og det stjernebillede, hvori de mødtes.

Tydning af konjunktionen

Jupiter blev regnet for verdensherskerens stjerne. I Rom anså man således kejser Augustus for at være Jupiter i menneskeskikkelse. Saturn gjaldt i Østen for at være jødefolkets stjerne og var endvidere symbolet på retfærdighed og på den kommende Messias. Fiskenes stjernebillede var som det sidste i dyrekredsen tegnet på de sidste tider.

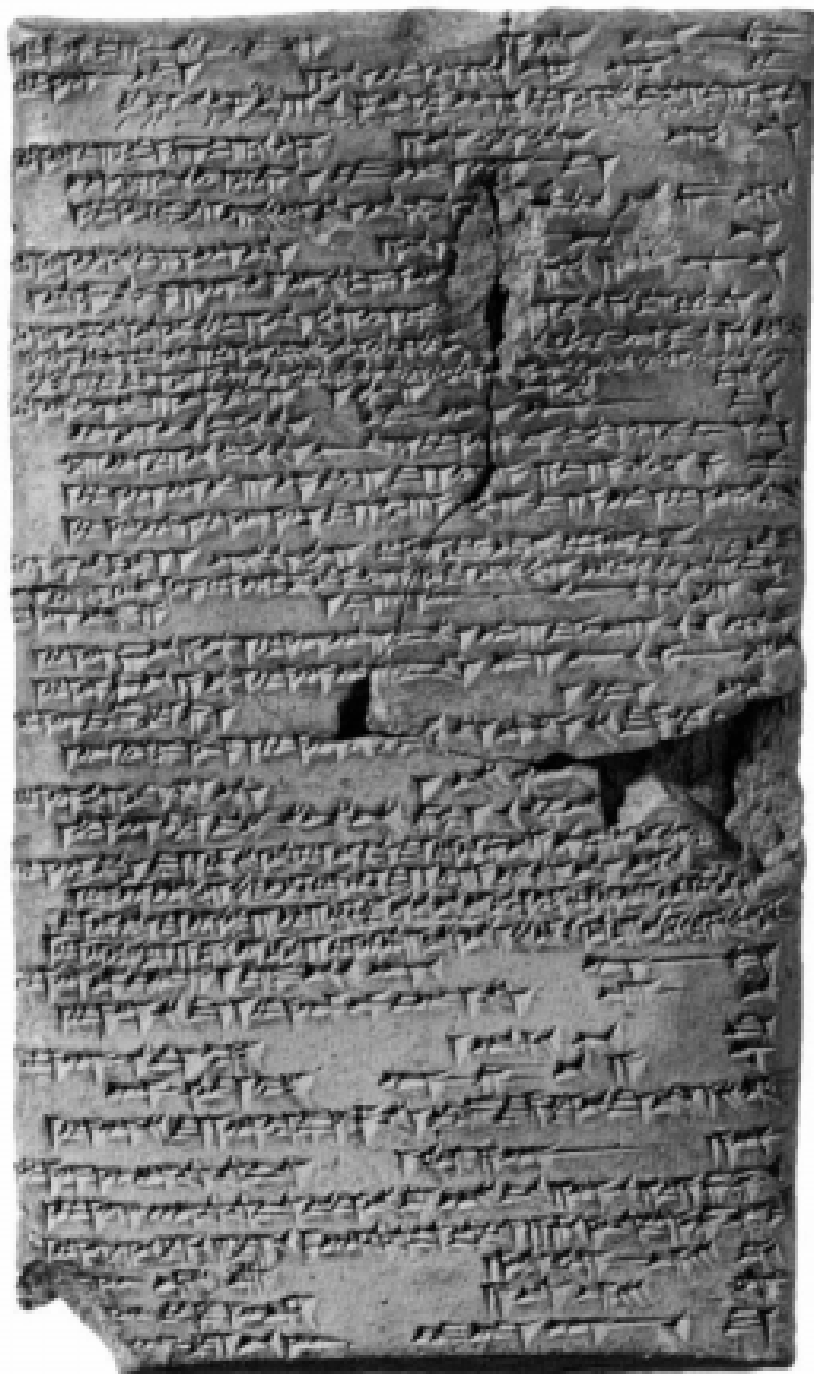
Hvad vismændene ventede

Ud fra disse forudsætninger måtte den store astronomiske begivenhed tydes som et varsel

om, at de sidste tiders verdenshersker skulle fødes i Palæstina, nøjagtig den forventning, hvormed vismændene indfandt sig i Jerusalem if. Matthæus kap. 2: „Hvor er jødernes nyfødte konge? For vi har set hans stjerne gå op og er kommet for at tilbede ham.“ Man fristes ligefrem til at kalde den fundne lertavle vismændenes „Skrive- og Rejse-kalender“, som gav anledning til deres lange rejse.

Korrekt oversættelse

Det græske ord, som i den nye oversættelse med rette er gengivet „gå op“, er netop datidens astronomiske fagudtryk for den dato, da solen har „overhalet“ en stjerne og er kommet den på så stor afstand, at stjernen på ny dukker op og er synlig et øjeblik i morgendæmringen, inden den skjules i dagslyset. Man taler i fagsproget om stjernens heliakiske opgang, og vi ved, at

To lertavler fra Mesopotamien, der begge omtaler varslere ud fra himmellegemer. Den lille af dem omtaler netop, at planeterne Jupiter og Saturn var synlige under en total måneformørkelse i året 667 f.Kr.

Herodesmønt fra kongednævnelser år 40 f.Kr. Herodes' navn står på forsiden (tv). Bagsiden (th) fremstiller en krigshjelm og over den en stjerne, et messiasymbol omkranset af palmegrene, som var et hyppigt anvendt symbol på Israel.

netop denne dato blev tillagt en ganske særlig betydning i datiden. Det er denne dato, der hentydes til, når det hedder, at Herodes indgående forhørte vismændene om, hvornår stjernen havde vist sig, nemlig for første gang ved dagry. Man mente netop, at en stjernes heliakiske opgang markerede et fødselsøjeblik. Vismændenes ord dækker ganske nøje, hvad de har kunnet iagttage for Saturns og Jupiters vedkommende i begyndelsen af april det pågældende år.

Var der ikke kun én stjerne?

Når Matthæus blot taler om „stjernen“ og ikke om „stjerneparret“, er grunden, at det var Saturn, der som Israels messiasstjerne gav konjunktionen betydning. Herodes „og hele Jerusalem med ham“ har da også straks forstået og accepteret vismændenes tydning. I øvrigt kunne man bruge samme græske ord både om en enkelt stjerne og om et stjernebillede.

Stjernen „gik foran dem“

Når det siges om stjernen, at „den gik foran dem, indtil den stod stille over det sted, hvor barnet var“, er det en meget ligefrem skildring af, hvad de har kunnet iagttage.

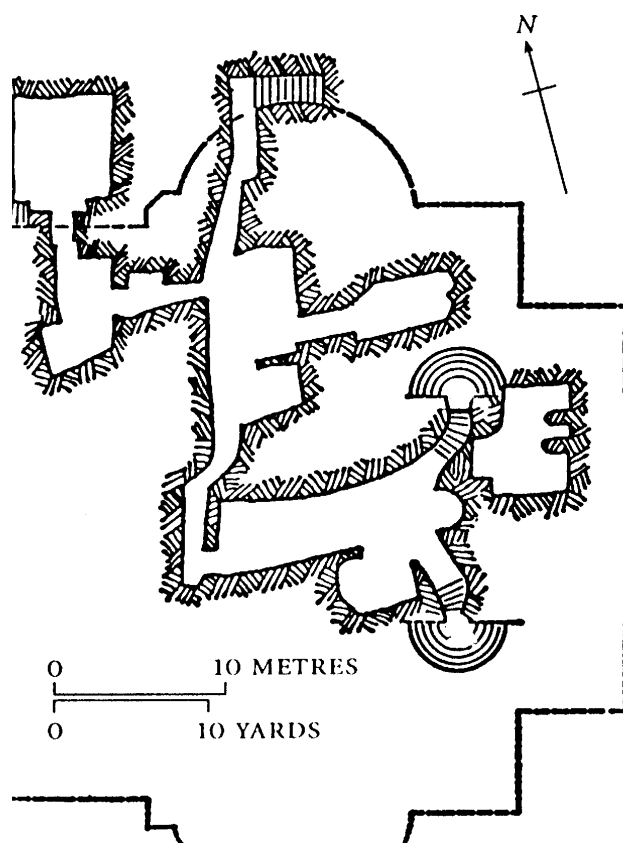
Det fremgår, at vismændene har vandret vejen fra Jerusalem sydpå til Betlehem om aftenen eller om natten. Afstanden er ca. 8 km, og turen kan gøres på ca. to timer. I den tid har de undervejs på sydhimlen kunnet iagttage, hvorledes Saturn (på grund af jordens omdrejning) har flyttet sig et godt stykke fra sydøst mod vest,

indtil den ved deres ankomst til målet er kulmineret (= stå højest på himlen lige i syd) over Betlehem.

Ikke stjernen, men Guds ord førte

Vismændene fandt ikke til Betlehem under stjernens ledelse. Den førte dem vild. De astrologiske spekulationer gjorde det nærliggende, at en nyfødt kongesøn måtte findes på kongeslottet i Jerusalem. Men dér var han ikke!

Nej, det var de skriftkloges henvisning til profeten Mikas ord om Messias (Mika 5,1), der ledte vismændene på det rette spor ved at pege på Betlehem, og på udtrykkelig kongelig ordre gik de derhen. At de så ved målet så stjernen, de hele tiden havde haft for øje, stå lige over byen og huset, hvor „jødernes nyfødte konge“ var, blev for dem et tegn, som fyldte dem med ekstra stor glæde.

Skitser over fødselskirken fra det 4. årh. e.Kr. i Betlehem. Bemærk bl.a. hulrummet foran fødselsalteret, der tilsammen udpeges som grotten, hvor Jesus blev født. De er i kælderens under selve kirkerummet. Den danske kong Kund d. Hellige blev i øvrigt begravet her i 1086.

Det karakteristiske indgangsparti til fødselskirken i Betlehem, der viser kirkens turbulente historie.

Ingen legende

Matthæus' beretning er ingen legende. Tværtimod er det en særdeles nøgtern og troværdig beretning, der nøje falder sammen med påviselige astronomiske fakta. Der er sådan set intet underfuldt i det, evangelisten her beretter.

Derimod kan det fylde os med undren og tilbedelse, at Gud lod sin Søn føde netop i det år, da hele datidens kulturverden - som fund og kilder viser - var optaget af den store konjunktion og har spurgt: Hvad skal mon dette himmeltegn betyde?

Universet forkynder Guds ære

Det, videnskabsmændene således kan oplyse os om, understreger noget meget vigtigt for den kristne tro. Nemlig at den verden, Jesus kom til, ikke er en eller anden fantasiverden, hvor alle mulige uhørte, gådefulde himmelfænomener finder sted, men netop til vor jord, hvor himmellegemernes regelbundne gang forkyn-der Skaberens ære, og hvor samtidig alskens stjerneovertro vidner om menneskenes fald fra den levende Gud. Kristus kom som frelser til den virkelige, skabte, men faldne jord.

Nej til astrologien

Således tolket kan beretningen om Betlehemstjernen ikke tages som en bibelsk legitimation af astrologien. Stjernen er nævnt som et historisk faktum og ikke som et bevis på astrologiens sandhed. Netop Matthæus fremhæver særlig ofte, at begivenheder i Jesu liv er opfyldelse af gammeltestamentlige profetier. Vi kunne derfor vente, at han i forbindelse med beretningen om vismændene havde anført Bileams pro-

feti: „Jeg ser ham, dog ikke nu, skimter ham, men ikke nær! En stjerne træder frem fra Jakob, en herskerstav rejser sig fra Israel!“ (4.Mos 24,17). Det undlader Matthæus, som ikke vil, at nogen skal komme på den tro, at Kristus blev født, fordi stjernen viste sig. Udeladelsen er derimod et udtryk for, at Kristi komme og troen på ham betyder en ende på menneskers trældom under stjerneyndyrkelsens magt.

I øvrigt er det ikke udelukket, at vismændene kan have kendt Bileams profeti. Bileam var fra byen Petor ved Eufratfloden, hvor der lige siden jødernes eksil i Babylon levede mange indflydelsesrige jøder, som flittigt granskede de hellige skrifter.

„Solopgangen fra det høje“

Har præsten Zakarias, Johannes Døberens far haft konjunktionen for øje, da han sang: „takket være vor Guds inderlige barmhjertighed, hvormed solopgangen fra det høje vil besøge os“ (Luk 1,78)? I grundteksten er der ikke udtrykkelig tale om en solopgang. Der er brugt den astronomiske glose anatolæ, samme ord som i Matt 2 er oversat „gå op“ om stjernen, de så i morgenrøden som signal til opbrud mod jødeland.

„Retfærdighedens sol“

Zakarias citerer i øvrigt profetien fra Malakias 3,20 = 4,2 (DO 48): „Men for jer, der frygter mit navn, skal retfærdighedens sol stråle frem“. Ejendommeligt nok kaldte man i antikken Saturn „retfærdighedens sol“. Som Israels skytsstjerne var Saturn symbol på den ret og retfærdighed, som Messias ved dages enden skulle tilvejebringe ved at straffe ugudelige og belønne de fromme.

„Davids rodskud“

I Johannes' Åbenbaring 22,16 kalder Jesus sig „Davids rodskud og ætling, den lysende Morgenstjerne“. Der hentydes til profetierne i Jeremias 23,5 og Zakarias 6,12, hvor Messias kaldes (Davids) spire. De hebraiske ord for spire er semak/zemak, som i den græske oversættelse af GT er gengivet med den astronomiske glose anatolæ, der derfor sikkert sammen med det hebraiske ord spire har været et messiasnavn på Jesu tid. Sammenstillingen med den lysende

Fødselsgrotten.

morgenstjerne gør denne tydning sandsynlig.

„Tidens fylde“

På Jesu tid ventede man overalt i Romerriget, at en helt ny verdensalder skulle indtræde varslet af planeterne Jupiter og Saturn. Muligvis hentyder Paulus til den store konjunktion i Galaterbrevet 4,4: „Men da tidens fylde kom, sendte Gud sin Søn, født af en kvinde, født under loven.“ Således forstår biskop Ignatius (død ca. 110) dette Paulussted.

I det øjeblik hele verden ventede en afgørende begivenhed, greb Gud ind og gjorde både himmellegemernes regelbundne gang og menneskers stjerneovertro til budbringere om sin frelse. Jøderne trællede under loven, hedningerne under „verdens magter“ (Gal 4,3), som egentlig betyder „stjerneånder“. Ved at gå ind under loven, overvandt Kristus lovens forbandelse for jøden, og ved at lade sig føde, mens folkeslagene lod sig oprive af naturfænomenet, gjorde Kristus for hedningerne ende på trædommen under stjerneovertroens magt for enhver, som tror, at Kristus er givet al magt i himlen og på jorden.

Et tegn

Den tyske teolog Ethelbert Stauffer gør ret i at betegne Betlehemstjernen både som et historisk faktum og et Signum Dei, et guddommeligt tegn. At tro i kristen forstand er ikke blot at acceptere visse historiske begivenheder. Troen er et tillidsforhold til en levende person Jesus Kristus, Marias og Guds Søn, den korsfæstede og opstandne. Tegnene er ikke troens fundament, men glimt i mørket, som Gud lader lyse op omkring Kristus for at styrke troen og håbet hos sine tjenere, mens enhver, som måtte ønske det, frit kan bortforklare tegnene.

Artiklen bringes med tilladelse fra forfatteren og TEL/Selskab for Bibelsk Arkæologi (www.sba-dk.dk)

Hartvig Wagner er pastor emeritus.

Tidsskriftet TEL udgives af Selskab for Bibelsk Arkæologi og har til formål at udbrede kendskab til bibelsk-arkæologiske emner blandt såvel almindelige bibellæsere som engagerede fagfolk. Artiklen om Betlehemstjernen har været bragt i TEL nr. 4, 1998.